

Időzített bomba

Hazavághatja a felsőoktatást a kormány új nyelvvizsga-követelménye

A középiskolások mellett egyes egyetemek és szakok is nehéz helyzetbe kerülhetnek, miután jövőre kötelező lesz a nyelvvizsga a felsőoktatási felvételihez. Sokan arra számítanak, hogy az utolsó pillanatban enyhülni fog a kormányzati szigor.

Áprilisban mindössze néhány száz embert vonzott a Kossuth térre az a tüntetés, amelyet diákszervezetek hirdettek az egyetemi felvételihez kötelező nyelvvizsga bevezetése ellen. Pedig fontos intézkedésről van szó: a keretszámok 2012-es megvágásakor érzékelhetően bezuhan a felsőoktatásba felvett hallgatók száma, azóta viszont enyhe emelkedő tendencia mellett évi 75 ezer fő körül stabilizálódott. Idén 78 900 hallgatót vettek fel egyetemre vagy főiskolára, közülük 61 ezren új belépőként, alap és osztatlan képzéseken kezdhetik meg tanulmányaikat szeptemberben.

A felsőoktatás számos szereplője az ideit tartja „az utolsó békeévnek”. Jövőre élesedik ugyanis az a 2014 végén meghozott szabály, amely B2-es (középfokú) nyelvvizsgához és legalább egy emelt szintű érettségihez köti az egyetemi továbbtanulást (utóbbi követelmény alól a művészeti képzésekre jelentkezők mentesülnek). Főleg az emelt szintű nyelvi érettségi 60 százalékos teljesítésével is kiváltható nyelvvizsga-követelményt tartják veszélyesnek, hiszen az elmúlt években a felvettek nem elhanyagolható része nem rendelkezett ilyen papírral, és nem látszik, mitől javult volna hirtelen az iskolai nyelvoktatás minősége.

A várható hatást nehéz pontosan megbecsülni. Murai László, a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájának elnöke azt mondja, nemrég állítottak fel egy munkacsoportot a legfrissebb felvételi adatok elemzésére. A HÖÖK-nál úgy kalkulálnak, hogy országosan körülbelül 30 százalékos visszaesést okozhat a felvettek számában a nyelvvizsga megkövetelése, egyes vidéki intézményeknél és szakoknál azonban jóval drasztikusabb, 50 százalék feletti lehet a csökkenés. Ha a 61 ezer idei új belépőből indulunk ki, ez azt jelenti, hogy évente több mint 18 ezer fiatal szorulhat ki a felsőoktatásból.

How are you?

Persze kevesen vitatják, hogy jót tenne a felsőoktatásnak, ha minden hallgató már az indulástól középszinten beszélne egy idegen nyelvet. „A nyelvvizsga-központúság ugyanakkor hungarikum, más országokban a munkavállalásnál lehet előny a nyelvvizsga, de inkább azt nézik, a gyakorlatban mennyire tudja használni a nyelvet a jelentkező” – mondja Nikolics Noémi, a Nemzeti Pedagógus Kar idegen nyelvi tagozatának vezetője.

Rozgonyi Zoltán, a Nyelvtudásért Egyesület elnöke szerint a B2-es nyelvtudás ma már alapkészség, ahhoz elég, hogy valaki önállóan megértse magát külföldön. A nyelvoktatók többsége kezdetben azért is támogatta a nyelvvizsga-követelményt, mert az elmúlt években évi 10 ezer fő körül alakul azon egyetemisták száma, akik abszolutóriumot szereznek, diplomájukat viszont nyelvvizsga hiányában nem vehetik át (kimeneti követelményként a B2-es nyelvvizsga már a '90-es évek közepe óta része a magyar felsőoktatásnak). „Ez a rendszer így értelmetlenül pazarló. Öt év alatt komoly munkával fel lehetett volna készíteni az iskolákat az új szabályozási környezetre, de a kormány lényegében nem csinált semmit” – mondja Rozgonyi.

A fő kritika az új szabályozással szemben, hogy a magyar közoktatás nem képes felkészíteni a diákokat a középfokú nyelvvizsgára. Sőt, ez hivatalosan nem is feladata. Székely László ombudsman egy 2017-es vizsgálatában éppen azért vetette fel, hogy az új B2-es követelmény

sérti a fiatalok oktatáshoz való jogát, mert a Nemzeti Alaptanterv értelmében a középiskolának 12. osztály végére csak az eggyel alacsonyabb B1-es szintre kell eljuttatnia a diákokat első idegen nyelvből (ez alól kivételt csak a két tanítási nyelvű és a nyelvi előkészítő évfolyamot vagy emelt szintű nyelvi képzést kínáló iskolák jelentenek).

Nikolics Noémi az ELTE Trefort Ágoston Gyakorló Gimnázium angol vezetőtanára, és szaktanácsadással is foglalkozik, így rálátása van a Pest megyei általános és középiskolákban folyó angol nyelvoktatásra. „A nyelvtanárok egy része már változtatott a tanítási gyakorlatán a 2020-as szabály miatt, de vannak, akik még mindig abban reménykednek, hogy végül úgysem vezetik be, esetleg külső segítséget, továbbképzést, óraszámemelést várnak” – mondja. Az iskolák között hatalmasak a különbségek: míg az elitgimnáziumokban a végzősök – akár különórakkal – többnyire megoldják a nyelvvizsgát, Nikolics szerint néhány szociálisan hátrányosabb helyzetű környezetben működő iskolában azért is vért kell izzadni, hogy a normál érettségien kettessel átmenjenek a diákok. „Láttam példát arra, hogy paneleket magoltatnak velük a szóbelire, hogy akár a *How are you?* kérdésre válaszolni tudjanak” – magyarázza a pedagógus kar tagozatvezetője.

A kar májusi konferenciájára Öveges Enikő és Kálmán Csaba, az ELTE Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének adjunktusai készítettek egy felmérést 960 középiskolai nyelvtanár megkérdezésével. Ebből kiderül, hogy az iskolák 15,4 százaléka sem nyelvvizsgára, sem emelt szintű érettségire nem készíti fel a tanulókat. Mindössze a tanárok egyötöde gondolja úgy, hogy diákjainak legalább 80 százaléka képes lesz teljesíteni a B2-es szintet tizenkettedik végére, egynegyedük szerint ez a tanulók kevesebb mint 20 százalékától várható. A nyelvoktatás problémáiról árulkodnak az országos kompetenciamérés eredményei is: a 2018-as adatok szerint angol és német nyelvből a nyolcadik osztályos tanulók 40 százaléka nem éri el az akkorra elvárt A2-es szintet.

Pedagógusok veszélyben

A nyelvi óraszám – gimnáziumban első és második idegen nyelvből heti 3 óra, amitől a helyi tanterv eltérhet – Nikolics Noémi szerint elég lehetne a B2-es szinthez, a probléma inkább a pedagógusállománnyal és –képzéssel van. „Felnőtt egy nyelvtanár generáció, amelyiknek nem kellett külföldi részképzésben részt vennie, de sokszor a frissen végzetteknek is hiányoznak a magas szintű nyelvi kompetenciák; van olyan tanárjelölt, akit nem merek a haladó tizedikes csoportba beosztani, mert a gyerekek reklamálnának” – mondja Nikolics. További gondokat okoz a pedagógushiány. Nikolics szerint kisebb létszámú iskolákban gyakran nincs kapacitás csoportbontásra, így nagyon különböző nyelvtudású diákokat kell egyszerre tanítani, amihez hiányzik a módszertani felkészültség.

Az új felvételi követelmény minden várakozás szerint tovább rontja az esélyegyenlőséget a felsőoktatáshoz való hozzáférésben. „Településeken belül is nagy különbségek vannak, de általánosságban a Budapesten, megyeszékhelyeken, nagyvárosokban lévő iskolák sokkal inkább felkészítenek a nyelvvizsgára, mint a kisebb települések intézményei” – mondja Rozgonyi Zoltán. Hermann Zoltán közgazdász szerint az új rendszerben még nagyobb tétje lesz a nyolcadik osztály utáni iskolaválasztásnak, és nagy valószínűséggel erősödik a családi háttér hatása a továbbtanulási esélyekre. „2017-ben a gimnáziumból felsőoktatásba jelentkezők 52 százalékának, a felvettek 61,5 százalékának volt nyelvvizsgája; ezzel szemben a szakgimnáziumból jelentkezők mindössze 30,4 százaléka, a felvettek 43,7 százaléka tudta igazolni a B2-es szintű nyelvtudást” – érzékelteti a különbségeket Hermann.

Murai László HÖÖK-elnök arról tájékoztat, hogy szervezete három érvvel próbálja elérni a nyelvvizsga-szabály lazítását az oktatásirányításnál. „Mivel a felsőoktatás finanszírozása

fejkvóta-alapú, a hallgatólétszám visszaesése komolyan megboríthatja a kisebb vidéki intézmények költségvetését. A felsőoktatás regionális megtartó ereje is csökkenne, ha a nyelvvizsga nélküli diákok nem jutnának be egyetemre. Végezetül érdemes rámutatni, hogy éppen a kormány számára deklaráltan fontos szakok – pedagógus-, agrár- és mérnökképzés, egészségtudomány - lennének az új szabály legnagyobb vesztesei, de a kiemelt projektként kezelt roma szakkollégiumok is óriási bajba kerülnének”.

Megkérdeztük az Emmittől, hogy készítették-e hatástanulmányt a felvett hallgatók számának várható csökkenéséről, de lapzártánkig nem válaszoltak. Nyilvános adatok csak néhány évvel ezelőttről állnak rendelkezésre, az MTA egy statisztikai kiadványából lehet például tudni, hogy 2016-ban a felsőoktatásba jelentkezők 43,8 százalékának, a felvettek 55,3 százalékának volt B2-es nyelvvizsgája. Erről az évről az *Index* részletesebb – és elég riasztó – adatokat is közölt: míg az államtudományi szakokra felvettek 93, az informatikusok 76 százaléka rendelkezett nyelvvizsgával, a pedagógusképzésben ez az arány 42, bölcsészettudományi képzésben 49, agrárképzésben 51 százalékos volt. Az olyan intézmények, mint az egri Eszterházy Károly Főiskola, a Soproni vagy a Nyíregyházi egyetem új hallgatóik 60 százalékát elvesztették volna, ha már 2016-ban él a nyelvvizsga-szabály.

Bár az idősoros adatok némi javuló tendenciát mutatnak, és nyilván a nyelvvizsga-követelmény megfogalmazásának is lesz valamekkora húzó hatása, a HÖÖK által becsült 30 százalékos visszaesés nem tűnik túlzónak. Ez azzal együtt is drámai, hogy nyelvvizsga hiányában a diplomát eddig sem lehetett átvenni, és ez tényleg rengeteg hallgatónak problémát jelentett. „Sokan viszont meg tudták szerezni a nyelvvizsgát az egyetem alatt – mondja Murai László. Egy rosszabb szociális helyzetű fiatal, akit a szülei nem sarkallnak a nyelvtanulásra, 16 évesen nem feltétlenül látja át ennek a jelentőségét. Aztán, ha bekerül a felsőoktatásba, egy új közegbe, már magától is motiválttá válhat. Ezt a lehetőséget veszi el az új rendelkezés.”

Irány táborozni!

Bár a szabályt már 2014-ben meghozták, Rozgonyi Zoltán szerint a kormány néhány pályázati lehetőséget leszámítva semmit nem tett az iskolai nyelvtanítás fejlesztéséért. A tankönyvpiac államosítása még nehezíti is a nyelvtanárok dolgát, a franciatanárok egyesülete tavasszal levélben tiltakozott amiatt, hogy a központi tankönyvjegyzéken csak egyetlen, szakmailag elavultnak tartott tankönyvcsalád maradt. Nikolics Noémi nagy sikerként könyveli el, hogy a pedagógus kar szakmai érdekképviselőinek hatására a köznevelési törvény júliusi módosítása kiveszi az idegen nyelvi tankönyveket a kerettantervenkénti két címből való választási korlátozás alól. Az azonban még nem világos, hogy a döntéshozók milyen irányelvek mentén fogják a kínálat bővítését engedélyezni.

A kormány nagy hanggal meghirdetett intézkedései – a 2018-ban bevezetett nyelvvizsgadíj-visszatérítés és a 2020/2021-es tanévtől tervezett külföldi tanulmányutak – az általunk megkérdezettek szerint inkább hangulatjavító döntések, a diákok nyelvtudását érdemben aligha javítják. „A nyelvvizsgadíj-visszatérítés időleges ugrást hozott a nyelvvizsgázók számában, a vizsgázók a 2018-as indulásra halasztották a vizsgáikat, az idei első félévben viszont már enyhe visszaesést látunk” – mondja Rozgonyi Zoltán. Úgy látja, a díj visszatérítése azoknak nem segít, akik fényévekre vannak a B2-es szinttől; és a kétszer két hetes tanulmányutaknak is inkább kulturális, motivációs haszna lehet, „ha nincs mögötte hatékony iskolai oktatás, nem ettől fogják letenni a diákok a nyelvvizsgát.”

A tanulmányutak részleteiről nem sokat tudni, a kormányzati bejelentés szerint alanyi jogon jár majd minden kilencedikes és tizenegyedikes diáknak, évi 140 ezer tanulót érint, és 90

milliárdba fog kerülni. Ez felveti a költséghatékonyság kérdését, több helyről hallottuk, hogy ezt a pénzt inkább pedagógusok képzésére és továbbképzésére kellene fordítani. Hermann Zoltán számításai szerint az egy főre jutó kiadás – 643 ezer forint – összemérhető az egy diákra jutó évi teljes közoktatási ráfordítás összegével, a 90 milliárd pedig a költségvetés közoktatási ráfordításainak körülbelül 10 százaléka. „Ekkora összeg elköltése előtt legalábbis tesztelni kellene a program bevalását” – mondja a közgazdász.

A tanulmányutak egyébként is a 2022-ben érettségizőknek segíthetnek első alkalommal, azonban ha semmi nem változik, a nyelvvizsga-szabályt a következő felvételi eljárásban már alkalmazni kell. Murai László azt mondja, az Emminél látnak nyitottságot az érveikre, úgy tudják, a minisztériumban korábban előterjesztés is készült a nyelvvizsga-szabály elhalasztásról, de a kormány ezt egyelőre elvetette. Változtatás ettől még a felvételi ponthatárok jövő nyári kihirdetéséig lehetséges – akár úgy, hogy egyes veszélyeztetett szakok mentesülnek majd a nyelvvizsga-követelmény alól, akár úgy, hogy a rendes nyelvi érettségén bizonyos pontszám eléréséhez kötik a felvételit. Murai szerint a HÖÖK mindenesetre arra fogja biztatni a középiskolásokat, hogy adják be a jelentkezésüket februárban, akkor is, ha úgy látják, nyárig nem lesz esélyük a nyelvvizsga letételére.

Teczár Szilárd